ISSN 2523-4803 (print); ISSN 2707-1103 (online)

DOI: https://doi.org/10.32782/2523-4803/76-4-11

УДК 339.5:339.9(477)

Мельник О.Г.
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності,
Національний університет «Львівська політехніка»
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-8819-1910
Скотний П.В.
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри математики та економіки,
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-8150-8946
Лепак Т.А.
аспірант,
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
ORCID: https://orcid.org/0009-0004-7627-8989

Melnyk Olga
Lviv Polytechnic National University
Skotny Pavlo, Lepak Taras
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

МЕТОДИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ РАННЬОЇ ДІАГНОСТИКИ ДИСПРОПОРЦІЙ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ ЯК СКЛАДОВА МЕХАНІЗМУ МОНІТОРИНГУ ЇЇ ЕФЕКТИВНОСТІ

У статті обґрунтовано методичний інструментарій ранньої діагностики диспропорцій зовнішньоекономічної діяльності України як складову механізму моніторингу її ефективності. Вихідною передумовою дослідження є необхідність переходу від ретроспективного оцінювання вже сформованих змін до своєчасного виявлення структурних відхилень, здатних у подальшому негативно впливати на результативність зовнішньоекономічних процесів. Запропоновано систему індикаторів, що охоплює збалансованість зовнішньоторговельних потоків, агропродовольчу орієнтацію експорту, машинобудівно-транспортну складову, структурне співвідношення відповідних компонентів експорту та імпорту, а також географічну орієнтацію товарного експорту на ринок ЄС. Апробацію методичного підходу здійснено за даними зовнішньої торгівлі України за 2022–2024 рр.

Ключові слова: *зовнішньоекономічна діяльність, моніторинг ефективності, рання діагностика, механізм моніторингу, зовнішня торгівля, експорт, структурні зміни, євроінтеграція.*

Постановка проблеми. Поглиблення економічної інтеграції України з Європейським Союзом істотно змінює не лише масштаби, а й структуру її зовнішньоекономічних зв'язків. Європейський ринок дедалі більшою мірою визначає напрями товарних потоків, вимоги до якості продукції, умови доступу до ринків та характер включення українських виробників у міжнародні ланцюги створення вартості. У 2025 р. на Європейський Союз припадало близько 65 % зовнішньої торгівлі товарами України, а загальний обсяг торгівлі товарами між Україною та ЄС досяг 68,2 млрд євро. Порівняно з початком функціонування поглибленої та всеохопної зони вільної торгівлі обсяги взаємної торгівлі більш ніж подвоїлися.

Посилення торговельно-економічної взаємозалежності водночас підвищує чутливість зовнішньоекономічної системи до структурних порушень. Зростання вартісних обсягів експорту саме по собі не завжди свідчить про підвищення його ефективності. Воно може відбуватися за рахунок сприятливої цінової кон'юнктури за незмінних або навіть менших фізичних обсягів постачання, супроводжуватися скороченням кількості стійких товарно-ринкових зв'язків, посиленням технологічної асиметрії між експортом та імпортом або недостатнім освоєнням потенційних ринків збуту. За таких умов традиційного ретроспективного аналізу зовнішньої торгівлі недостатньо для своєчасного виявлення негативних тенденцій.

© Мельник О.Г., Скотний П.В., Лепак Т.А., 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

Особливої актуальності ця проблема набуває в умовах воєнних і повоєнних трансформацій української економіки. Порушення виробничих та логістичних ланцюгів, зміна географії постачання, нерівномірність відновлення окремих видів економічної діяльності та прискорена переорієнтація торговельних потоків здатні формувати диспропорції ще до того, як вони проявляться у суттєвому погіршенні агрегованих показників зовнішньоекономічної діяльності. Тому в межах механізму моніторингу її ефективності доцільно виділити окремий діагностичний блок, функціональним призначенням якого має бути не лише фіксація вже сформованих відхилень, а й формування ранніх попереджувальних сигналів.

У цьому контексті під ранньою діагностикою диспропорцій зовнішньоекономічної діяльності пропонується розуміти систематизований процес виявлення відхилень у структурі, стійкості, технологічних характеристиках та ринковій реалізації зовнішньоекономічних потоків, які ще не набули характеру критичного дисбалансу, але за збереження сформованої тенденції можуть призвести до погіршення ефективності ЗЕД. На відміну від традиційного моніторингу, орієнтованого переважно на поточний або ретроспективний стан показників, рання діагностика повинна виконувати превентивну функцію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній науковій літературі проблематика зовнішньоекономічної діяльності України переважно досліджується у контексті структурних змін зовнішньої торгівлі, поглиблення європейської інтеграції та переорієнтації торговельних потоків на ринок ЄС. Зокрема, Х. М. Притула та І. М. Кирик [1] акцентують увагу на динаміці й структурі торгівлі України з країнами Європейського Союзу, тоді як A. Wziątek-Kubiak та M. Adamiv [2] розглядають трансформацію зовнішньої торгівлі як один із проявів просування України у напрямі європейської інтеграції. Подібна проблематика простежується і в працях, присвячених викликам для зовнішньої торгівлі в умовах євроінтеграційних змін та зростання безпекових ризиків [3–6].

Окремий напрям досліджень пов'язаний із впливом воєнного стану на структуру, географію та результативність зовнішньоторговельних потоків. У працях L. Norik і T. Skliar [7], A. O. Simakhova [8], а також N. Boyko, K. Nes і K. A. Schaefer [4] простежується спільний акцент на істотній перебудові експортно-імпортних зв'язків, зміні товарної спеціалізації та посиленні ролі зовнішніх шоків у формуванні торговельної динаміки. Питання конкурентних позицій українських виробників на ринку ЄС, зокрема в агропродовольчому сегменті, розглядаються Ł. Ambroziak, I. Szczepaniak і M. Bułkowska [9], тоді як M. Rabinovych [10] аналізує ширший інституційний контекст поглиблення торговельної інтеграції України з ЄС.

Методичне підґрунтя для оцінювання структурних змін формують також дослідження, присвячені диверсифікації експорту, структурній трансформації та стійкості економічних систем до зовнішніх ризиків. У цьому контексті важливими є праці D. Lee і H. Zhang [11] та N. Satnarine-Singh, R. Hosein і G. Saridakis [14], у яких акцентовано увагу на ролі структурних характеристик, ризиків та адаптаційних можливостей економічних систем.

Разом з тим більшість наявних досліджень зосереджується переважно на ретроспективній оцінці вже сформованих змін у зовнішній торгівлі. Менш розробленим залишається питання формування цілісного методичного інструментарію, здатного не лише фіксувати структурні диспропорції, а й ідентифікувати їх ранні сигнали у процесі поточного моніторингу. Саме ця обставина зумовлює доцільність розроблення превентивного діагностичного підходу як складової механізму моніторингу ефективності зовнішньоекономічної діяльності України.

Формулювання цілей статті. Метою статті є розроблення та апробація методичного інструментарію ранньої діагностики диспропорцій зовнішньоекономічної діяльності України як функціональної складової механізму моніторингу її ефективності на основі системи структурно-функціональних індикаторів та формування діагностичного профілю їх динамічних змін.

Виклад основного матеріалу. Під ранньою діагностикою диспропорцій зовнішньоекономічної діяльності пропонується розуміти систематизоване виявлення стійких або таких, що мають тенденцію до посилення, відхилень у співвідношеннях між окремими параметрами зовнішньої торгівлі, які можуть формувати передумови для погіршення її ефективності. Не кожна структурна відмінність у такому випадку повинна трактуватися як негативна, адже нерівномірність товарних і географічних потоків закономірно зумовлюється міжнародною спеціалізацією, ресурсним забезпеченням, відмінностями у внутрішньому попиті та положенням країни у міжнародних виробничих ланцюгах. Діагностичне значення набуває насамперед несприятливий напрям зміни показника, його повторюваність у часі та одночасний прояв з іншими структурними відхиленнями, сукупне накопичення яких може посилювати ризики порушення стійкості економічної системи [11; 12; 14].

Методичний інструментарій ранньої діагностики у межах запропонованого підходу доцільно розглядати не як альтернативу оцінюванню ефективності ЗЕД, а як його превентивний аналітичний блок. На першому етапі відбувається спостереження за обмеженою сукупністю найбільш інформативних параметрів, після чого зміни, які набувають несприятливого або стійкого характеру, формують сигнал для детальнішого дослідження причин. Така побудова дозволяє уникнути надмірного ускладнення моніторингової системи й водночас зберегти інформацію про джерело конкретної диспропорції.

Для реалізації цього підходу було відібрано п'ять показників (див. табл. 1), розрахованих за даними Державної служби статистики України та Державної митної служби України за 2022–2024 рр.

Таблиця 1

Індикатори ранньої діагностики диспропорцій зовнішньоекономічної діяльності України

Напрям діагностики	Індикатор	Спосіб визначення	Діагностичний зміст
Збалансованість зовнішньо-торговельних потоків	K_cov	експорт товарів / імпорт товарів	зниження свідчить про посилення переважання імпорту над експортом
Товарна концентрація експорту	S_food	частка продовольчих товарів і сільськогосподарської продукції в експорті, %	стійке зростання відображає посилення концентрації експорту на одній укрупненій групі
Промислова складова експорту	S_mach	частка машин, устаткування і транспорту в експорті, %	скорочення характеризує послаблення відповідної складової експортної структури
Функціональна асиметрія торгівлі	K_mach	частка машин в експорті / частка машин в імпорті	зниження означає збільшення структурного розриву між експортом та імпортом
Географічна орієнтація	S_EU	частка ЄС у товарному експорті України, %	оцінюється разом із динамікою абсолютного експорту до ЄС

Джерело: побудовано авторами

Принциповою особливістю сформованого набору є те, що показники не зводяться до єдиного інтегрального індексу. Для завдань ранньої діагностики механічне агрегування може призвести до взаємної компенсації протилежних тенденцій, коли поліпшення одного параметра статистично нейтралізує погіршення іншого. Значно інформативнішим є формування діагностичного профілю, який дозволяє простежити, у якій саме площині виникають небажані зміни.

Перший із показників – K_cov – характеризує співвідношення між товарним експортом та імпортом. Його використання не означає трактування будь-якого перевищення імпорту над експортом як безумовно негативного явища, оскільки в умовах відновлення економіки зростання імпорту обладнання, енергетичних ресурсів та продукції оборонного призначення є об'єктивно необхідним. Разом із тим тривале зниження ступеня покриття імпорту експортом відображає посилення асиметрії зовнішніх товарних потоків і потребує врахування в системі моніторингу.

Показники S_food та S_mach дають можливість характеризувати зміни товарної структури з двох різних позицій. Висока частка агропродовольчої продукції сама по собі не повинна оцінюватися негативно, оскільки аграрний сектор формує вагому частину конкурентних переваг України на світовому ринку [9]. Діагностичним сигналом виступає не рівень показника як такий, а його зростання одночасно зі скороченням або слабким відновленням інших товарних сегментів. Саме тому S_food аналізується у взаємозв'язку із часткою машин, устаткування і транспорту в експорті.

Для поглиблення такої оцінки запропоновано коефіцієнт K_mach, який порівнює роль машин, устаткування і транспортних засобів у структурі експорту та імпорту. Значення показника, наближене до одиниці, означало б відносно симетричну представленість відповідної товарної групи у двох напрямах торгівлі, тоді як його послідовне зниження характеризує поглиблення функціонального розриву. Важливо підкреслити, що й цей показник не розглядається як норматив ефективності: значний імпорт обладнання може виступати чинником майбутньої модернізації виробничого потенціалу. Для ранньої діагностики визначальне значення має саме траєкторія зміни співвідношення.

Останнім індикатором є частка ЄС у товарному експорті України. На відміну від інших показників, для S_EU не встановлюється однозначний несприятливий напрям, оскільки скорочення частки Європейського Союзу може відбуватися як через зменшення експорту до європейського ринку, так і внаслідок швидшого відновлення поставок до інших регіонів. Тому географічний індикатор обов'язково аналізується разом із абсолютним обсягом торгівлі з ЄС.

Емпіричний період 2022–2024 рр. обрано невипадково. Повномасштабна війна спричинила структурний розрив у традиційній моделі зовнішньої торгівлі України, змінила логістичні маршрути та різко посилила значення європейського напряму [4]. Одночасно три роки дають можливість відокремити первинний шок 2022 р. від подальших процесів адаптації й часткового відновлення у 2023–2024 рр. У 2022 р. Україна експортувала товарів на 44,2 млрд дол. США та імпортувала на 55,5 млрд дол.; серед найбільших експортних груп продовольчі товари становили 23,4 млрд дол., машини, устаткування і транспорт – 4,2 млрд дол., тоді як імпорт останньої групи досяг 16 млрд дол. США. Динаміку індикаторів ранньої діагностики диспропорцій зовнішньоекономічної діяльності України у 2022–2024 рр. подано у таблиці 2.

Розрахунки засвідчили, що одні з найбільш помітних змін відбулися у співвідношенні товарного експорту та імпорту. Якщо у 2022 р. на 1 дол. США імпорту припадало близько 0,80 дол. експорту, то у 2023 р. відповідне співвідношення знизилося до 0,57. Відновлення експортних поставок у 2024 р. сприяло певному підвищенню K_cov – до 0,588, однак цього виявилося недостатньо для повернення до рівня 2022 р. Така динаміка значною мірою зумовлена подальшим зростанням імпорту, обсяг якого у 2024 р. сягнув 70,7 млрд дол. США. Водночас сформований торговельний дефіцит не слід однозначно трактувати як прояв погіршення конкурентоспроможності української економіки, оскільки конкурентоспроможність є комплексною економічною характеристикою, яка формується під впливом сукупності внутрішніх і зовнішніх чинників [13],

Таблиця 2

Динаміка індикаторів ранньої діагностики диспропорцій ЗЕД України у 2022–2024 рр.

Показник	2022	2023	2024	Зміна 2024/2022
Експорт товарів, млрд дол. США	44,2	36,0	41,6	-2,6
Імпорт товарів, млрд дол. США	55,5	63,4	70,7	+15,2
K_cov	0,796	0,568	0,588	-0,208
S_food, %	52,9	60,8	59,2	+6,3 в.п.
S_mach, %	9,5	7,9	8,3	-1,2 в.п.
Частка машин в імпорті, %	28,8	31,3	35,4	+6,6 в.п.
K_mach	0,330	0,252	0,234	-0,096
S_EU у товарному експорті, %	63,0	64,6	59,5	-3,5 в.п.

Джерело: розраховано авторами за даними [15, 16]

а значна частина імпортних поставок у досліджуваний період була пов'язана з оборонними потребами, енергетикою, відновленням інфраструктури та виробничого потенціалу.

Помітні структурні зміни простежуються й у товарному складі експорту. Частка продовольчих товарів та сільськогосподарської продукції зросла з 52,9 % у 2022 р. до 60,8 % у 2023 р., після чого у 2024 р. дещо знизилася – до 59,2 %. Незважаючи на це скорочення, показник залишався приблизно на 6,3 в.п. вищим від рівня 2022 р., що свідчить про збереження значної агропродовольчої орієнтації українського експорту. Певне послаблення цієї тенденції у 2024 р. відбувалося на тлі відновлення морської логістики та розширення експорту мінеральної продукції, металів і окремих груп промислових товарів.

Найбільш виразний діагностичний сигнал виявлено у співвідношенні машинобудівно-транспортної складової експорту та імпорту. На тлі лише часткового відновлення її позицій в експортній структурі роль відповідної товарної групи в імпорті послідовно зростала, що зумовило поглиблення функціональної асиметрії зовнішньої торгівлі. Така тенденція відображає розрив між потребою економіки у машинах, устаткуванні й транспортних засобах та можливостями внутрішнього виробництва формувати відповідну експортну пропозицію. Водночас сама по собі ця асиметрія не може розглядатися як однозначно негативне явище, оскільки зростання імпорту капітальних товарів в умовах війни та відновлення економіки значною мірою пов'язане з модернізацією виробничих потужностей, відновленням інфраструктури та оборонними потребами. Тому діагностичне значення має насамперед послідовність розширення такого структурного розриву та його збереження у наступних періодах.

На відміну від S_food, де у 2024 р. відбулося певне коригування попередньої негативної тенденції, K_mach погіршувався в обох часових інтервалах. Саме тому його доцільно трактувати як найбільш чіткий стійкий ранній сигнал функціональної асиметрії зовнішньої торгівлі. У 2024 р. Україна експортувала машин, устаткування і транспорту на 3,5 млрд дол. США, натомість імпорт відповідної групи становив 25 млрд дол., що більш ніж у сім разів перевищувало експорт. Разом із тим економічна інтерпретація повинна враховувати воєнний контекст, оскільки значна частина такого імпорту була пов'язана з оборонними потребами, відновленням енергетичної системи та модернізацією виробничих потужностей. Отже, сам розрив не є достатньою підставою для негативної оцінки; діагностичним сигналом виступає саме його послідовне розширення.

Географічна складова зовнішньоекономічних трансформацій має іншу природу. Після початку повномасштабної війни частка Європейського Союзу в товарному експорті України різко зросла і у 2022 р. становила близько 63 %, порівняно з 39 % у 2021 р. У 2023 р. відповідний показник досяг 64,6 %, однак у 2024 р. знизився до 59,5 %. При цьому вартісний експорт до ЄС у 2024 р. не скоротився, а зріс приблизно на 6 %, або на 1,5 млрд дол. США. Тому зменшення частки ЄС доцільніше трактувати не як послаблення євроінтеграційної орієнтації, а як наслідок часткового відновлення експорту на інші ринки після надзвичайної концентрації торговельних потоків на європейському напрямі у 2022–2023 рр.

Для систематизації отриманих результатів сформовано діагностичний профіль (таблиця 3), у якому оцінюється не лише напрям показника, але й стійкість відповідної зміни.

Сукупна інтерпретація результатів показує, що найбільш суттєві диспропорції у 2022–2024 рр. формувалися не у географічному вимірі, а в товарно-функціональній структурі зовнішньої торгівлі. Частка ЄС залишалася високою, а абсолютний експорт до європейського ринку у 2024 р. зростав, тоді як співвідношення між промислово-інвестиційною складовою експорту та імпорту продовжувало погіршуватися. Одночасне збереження високої агропродовольчої концентрації та зростання імпортної залежності від машин, устаткування і транспортних засобів формують структурний профіль, який потребує подальшого моніторингу.

Важливо, що виявлені відхилення не слід автоматично переносити у площину негативної оцінки поточного стану зовнішньоекономічної діяльності. Воєнна економіка об'єктивно потребує значних обсягів імпорту обладнання, енергетичних товарів, транспорту й продукції оборонного призначення, тоді як аграрний

Таблиця 3

Діагностичний профіль диспропорцій зовнішньоекономічної діяльності України за 2022–2024 рр.

Напрям	Виявлена тенденція	Характер сигналу
Покриття імпорту експортом	K_cov: 0,796 → 0,568 → 0,588	різке погіршення у 2023 р.; у 2024 р. лише часткове відновлення
Товарна концентрація	S_food: 52,9 → 60,8 → 59,2 %	підвищення концентрації порівняно з 2022 р., із незначним послабленням у 2024 р.
Промислова складова експорту	S_mach: 9,5 → 7,9 → 8,3 %	скорочення з подальшим частковим відновленням
Функціональна асиметрія	K_mach: 0,330 → 0,252 → 0,234	стійкий несприятливий сигнал
Географічна орієнтація	S_EU: 63,0 → 64,6 → 59,5 %	часткова географічна диверсифікація при збереженні домінуючої ролі ЄС

Джерело: побудовано авторами

сектор завдяки збереженню виробничого та експортного потенціалу виконує функцію одного з основних джерел валютних надходжень. Завдання ранньої діагностики полягає в іншому – своєчасно встановити, чи набувають сформовані під впливом надзвичайних обставин співвідношення стійкого характеру та чи зберігаються вони після послаблення відповідних обмежень.

Практична перевага запропонованого підходу полягає у можливості регулярного оновлення показників без зміни загальної архітектури механізму. З надходженням статистики наступного періоду можна встановити, чи стало покращення K_cov і частки машин в експорті, зафіксоване у 2024 р., початком стійкого відновлення, чи мало короткостроковий характер; аналогічно, подальша динаміка K_mach дозволить визначити, чи продовжує поглиблюватися функціональна асиметрія товарних потоків. Саме здатність відстежувати формування тенденції, а не лише констатувати її наслідки, визначає місце ранньої діагностики у механізмі моніторингу ефективності зовнішньоекономічної діяльності України.

Висновки. Проведене дослідження дало змогу обґрунтувати методичний інструментарій ранньої діагностики диспропорцій зовнішньоекономічної діяльності України як складову механізму моніторингу її ефективності. Запропонований підхід ґрунтується на системі індикаторів, що характеризують збалансованість зовнішньоторговельних потоків, товарну структуру експорту, функціональну асиметрію експорту й імпорту та географічну орієнтацію зовнішньої торгівлі.

Аналіз показав, що найбільш виразні диспропорції формувалися у товарно-функціональній структурі зовнішньої торгівлі. Коефіцієнт покриття імпорту експортом знизився з 0,796 до 0,588, а частка агропродовольчої продукції в експорті залишалася вищою, ніж у 2022 р. Найбільш стійким сигналом стало поглиблення асиметрії торгівлі машинами, устаткуванням і транспортними засобами: коефіцієнт (K_{mach}) зменшився з 0,330 до 0,234. Водночас ці зміни необхідно оцінювати з урахуванням воєнних потреб, відновлення інфраструктури та значних обсягів інвестиційного й оборонного імпорту.

Зниження частки ЄС у товарному експорті України у 2024 р. до 59,5 % відбувалося одночасно зі зростанням абсолютних обсягів експорту до європейського ринку, тому його доцільно трактувати як прояв часткової географічної диверсифікації, а не послаблення євроінтеграційної орієнтації. Практичне значення запропонованого підходу полягає у можливості використання сформованої системи індикаторів як сигнально-діагностичного блоку моніторингу, що дає змогу своєчасно виявляти напрями накопичення структурних диспропорцій та визначати сфери, які потребують поглибленого аналізу. Перспективи подальших досліджень пов'язані з розширенням часового горизонту спостережень, деталізацією індикаторів та обґрунтуванням порогових значень раннього попередження.

Список літератури:

1. Притула Х. М., Кирик І. М. Оцінення структури та динаміки зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС. *Економіка та суспільство.* 2023. № 54. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-60

2. Wziątek-Kubiak A., Adamiv M. Changes in Ukraine's foreign trade as a reflection of its progress in integration with the European Union. *Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy*. 2023. No. 75 (3). P. 167–183. DOI: https://doi.org/10.15584/nsawg.2023.3.10

3. Zubko T., Danchenko L. European integration: challenges for foreign trade. *Foreign Trade: Economics, Finance, Law.* 2023. No. 128 (3). P. 4–13. DOI: https://doi.org/10.31617/3.2023(128)01

4. Boyko N., Nes K., Schaefer K. A. International trade and Ukraine's pursuit of self-determination. *The World Economy.* 2024. Vol. 47, No. 4. P. 1460–1477. DOI: https://doi.org/10.1111/twec.13493

5. Lyzun M., Vitálišová K., Borseková K. Transformation of trade flows between the EU and Ukraine in the conditions of increasing security risks. *Journal of European Economy*. 2024. Vol. 23, No. 2. P. 289–305. DOI: https://doi.org/10.35774/jee2024.02.289

6. Pyroh O. V., Kolinko N. O., Berdei N. V. Foreign trade position of Ukraine in the EU: study of change trends during the period of martial law. *Management and Entrepreneurship in Ukraine: the Stages of Formation and Problems of Development.* 2024. Vol. 6, No. 2. P. 323–332. DOI: https://doi.org/10.23939/smeu2024.02.323

7. Norik L., Skliar T. Analysis of the structure of export-import activity of Ukraine. *University Economic Bulletin*. 2024. Vol. 19, No. 2. P. 22–35. DOI: https://doi.org/10.69587/ueb/2.2024.22

8. Simakhova A. O. The impact of the war on Ukraine's foreign trade. *Economy of Industry*. 2024. No. 1 (105). P. 5–15. DOI: https://doi.org/10.15407/econindustry2024.01.005

9. Ambroziak Ł., Szczepaniak I., Bułkowska M. Competitive position of Polish and Ukrainian food producers in the EU market. *Agriculture.* 2024. Vol. 14, No. 12. Article 2104. DOI: https://doi.org/10.3390/agriculture14122104

10. Rabinovych M. EU–Ukraine "deep" trade agenda: the effectiveness and impact perspectives. *International Politics.* 2022. DOI: https://doi.org/10.1057/s41311-022-00384-x

11. Lee D., Zhang H. Export diversification in low-income countries and small states: Do country size and income level matter? *Structural Change and Economic Dynamics.* 2022. Vol. 60. P. 250–265. DOI: https://doi.org/10.1016/j.strueco.2021.11.017

12. Кишакевич Б., Зварич Б., Лепак Т. Методи моделювання та аналізу ризиків порушення макроекономічної стабільності соціально-економічних систем. *Успіхи і досягнення у науці.* 2025. № 11 (21). С. 1269–1279. DOI: https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-11(21)-1269-1279

13. Кишакевич Б., Демедюк Б., Волинський О. Конкурентоспроможність підприємства: економічна сутність та еволюція поглядів. *Економічний простір*. 2023. № 186. С. 40–43. DOI: https://doi.org/10.32782/2224-6282/186-7

14. Satnarine-Singh N., Hosein R., Saridakis G. Structural change and export diversification: A comparison of CARICOM's position. *The Journal of International Trade & Economic Development*. 2024. Vol. 33, No. 6. P. 1163–1189. DOI: https://doi.org/10.1080/09638199.2023.2240910

15. Державна служба статистики України. Зовнішня торгівля товарами : набір даних. 2026. URL: https://stat.gov.ua/uk/datasets/zovnishnya-torhivlya-tovaramy (дата звернення: 20.09.2026).

16. Державна митна служба України. Відкриті дані. 2026. URL: https://customs.gov.ua/open-data (дата звернення: 20.09.2026).

References:

1. Prytula Kh.M., Kyryk I.M. (2023). Otsinennia struktury ta dynamiky zovnishnoi torhivli Ukrainy z krainamy YeS [Assessment of the structure and dynamics of Ukraine's foreign trade with EU countries]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 54. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-60.

2. Wziątek-Kubiak A., Adamiv M. (2023). Changes in Ukraine's foreign trade as a reflection of its progress in integration with the European Union. *Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy*, no. 75 (3), pp. 167–183. DOI: https://doi.org/10.15584/nsawg.2023.3.10

3. Zubko T., Danchenko L. (2023). European integration: challenges for foreign trade. *Foreign Trade: Economics, Finance, Law*, no. 128 (3), pp. 4–13. DOI: https://doi.org/10.31617/3.2023(128)01

4. Boyko N., Nes K., Schaefer K.A. (2024). International trade and Ukraine's pursuit of self-determination. *The World Economy*, vol. 47, no. 4, pp. 1460–1477. DOI: https://doi.org/10.1111/twec.13493

5. Lyzun M., Vitálišová K., Borseková K. (2024). Transformation of trade flows between the EU and Ukraine in the conditions of increasing security risks. *Journal of European Economy*, vol. 23, no. 2, pp. 289–305. DOI: https://doi.org/10.35774/jee2024.02.289

6. Pyroh O.V., Kolinko N.O., Berdei N.V. (2024). Foreign trade position of Ukraine in the EU: study of change trends during the period of martial law. *Management and Entrepreneurship in Ukraine: the Stages of Formation and Problems of Development*, vol. 6, no. 2, pp. 323–332. DOI: https://doi.org/10.23939/smeu2024.02.323

7. Norik L., Skliar T. (2024). Analysis of the structure of export-import activity of Ukraine. *University Economic Bulletin*, vol. 19, no. 2, pp. 22–35. DOI: https://doi.org/10.69587/ueb/2.2024.22

8. Simakhova A.O. (2024). The impact of the war on Ukraine's foreign trade. *Economy of Industry*, no. 1 (105), pp. 5–15. DOI: https://doi.org/10.15407/econindustry2024.01.005

9. Ambroziak Ł., Szczepaniak I., Bułkowska M. (2024). Competitive position of Polish and Ukrainian food producers in the EU market. *Agriculture*, vol. 14, no. 12, article 2104. DOI: https://doi.org/10.3390/agriculture14122104

10. Rabinovych M. (2022). EU–Ukraine "deep" trade agenda: the effectiveness and impact perspectives. *International Politics*, vol. 61, no. 6, pp. 1078–1096. DOI: https://doi.org/10.1057/s41311-022-00384-x

11. Lee D., Zhang H. (2022). Export diversification in low-income countries and small states: Do country size and income level matter? *Structural Change and Economic Dynamics*, vol. 60, pp. 250–265. DOI: https://doi.org/10.1016/j.strueco.2021.11.017

12. Kishakevych B., Zvarych B., Lepak T. (2025). Metody modeliuvannia ta analizu ryzykiv porushennia makroekonomichnoi stabilnosti sotsialno-ekonomichnykh system [Methods for modeling and analyzing risks of disruption to macroeconomic stability of socio-economic systems]. *Uspikhy i dosiahnennia u nautsi*, no. 11 (21), pp. 1269–1279. DOI: https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-11(21)-1269-1279

13. Kishakevych B., Demediuk B., Volynskyi O. (2023). Konkurentospromozhnist pidpryiemstva: ekonomichna sutnist ta evoliutsiia pohliadiv [Enterprise competitiveness: economic essence and evolution of views]. *Ekonomichnyi prostir*, no. 186, pp. 40–43. DOI: https://doi.org/10.32782/2224-6282/186-7

14. Satnarine-Singh N., Hosein R., Saridakis G. (2024). Structural change and export diversification: A comparison of CARICOM's position. *The Journal of International Trade & Economic Development*, vol. 33, no. 6, pp. 1163–1189. DOI: https://doi.org/10.1080/09638199.2023.2240910

15. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. (2026). Zovnishnia torhivlia tovaramy: nabir danykh [Foreign trade in goods: dataset]. Available at: https://stat.gov.ua/uk/datasets/zovnishnya-torhivlya-tovaramy (accessed: 20 September 2026).

16. Derzhavna mytna sluzhba Ukrainy. (2026). Vidkryti dani [Open data]. Available at: https://customs.gov.ua/open-data (accessed: 20 September 2026).

METHODOLOGICAL TOOLKIT FOR EARLY DIAGNOSIS OF IMBALANCES IN UKRAINE'S FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY AS A COMPONENT OF THE EFFICIENCY MONITORING MECHANISM

The article substantiates a methodological toolkit for the early diagnosis of imbalances in Ukraine's foreign economic activity as a component of the mechanism for monitoring its efficiency. The study is based on the need to move beyond retrospective assessment of already established changes and toward the timely identification of structural deviations that may subsequently adversely affect the performance of foreign economic activity. A system of diagnostic indicators is proposed, covering the balance of foreign trade flows, the agri-food orientation of exports, the machinery and transport component of exports, the structural relationship between the respective components of exports and imports, and the geographical orientation of merchandise exports toward the EU market. The proposed approach is tested using Ukraine's foreign trade data for 2022–2024. The results show that the most persistent adverse signals were concentrated in the commodity and functional structure of foreign trade: the export-to-import coverage ratio remained substantially below its 2022 level, the share of agri-food products in exports increased, while the coefficient reflecting the ratio of the machinery and transport component in exports to that in imports declined from 0.330 to 0.234. At the same time, the reduction in the EU share of Ukraine's merchandise exports in 2024 occurred alongside an increase in the absolute value of exports to the European market, which makes it reasonable to interpret this change as a manifestation of partial geographical diversification rather than a weakening of the European integration orientation. The practical value of the proposed toolkit lies in the possibility of using it as a signal-diagnostic block within the mechanism for monitoring the efficiency of foreign economic activity, enabling the timely identification of areas where structural imbalances are accumulating and determining the directions that require more in-depth analysis. The proposed diagnostic approach makes it possible to identify potentially adverse structural changes before they develop into persistent imbalances.

Key words: *foreign economic activity, efficiency monitoring, early diagnosis, monitoring mechanism, foreign trade, exports, structural changes, European integration.*

Дата надходження статті: 23.09.2026
Дата прийняття статті до публікації: 20.10.2026
Дата публікації статті: 20.11.2026